

De ruim 20 schepen die Australië wisten te bereiken, waren schepen van de KPM. Ze meerden in de havens van Sydney en Adelaide. Hun lager boordpersoneel bestond voor een groot deel uit Indonesiërs, in totaal omstreeks tweeduizend, die voordien louter in Indische wateren hadden gevaren. Nu had een oorlog, waarbij zij zich persoonlijk niet betrokken voelden, hen van hun relaties en van hun vertrouwd milieu gescheiden en hen doen belanden in een verre haven waar het kil was. De taal verstonden zij er niet en alles wat zij wilden aanschaffen, was duur. 'Hun Indisch loon', aldus van der Plas, 'was nauwelijks genoeg voor een pakje sigaretten.'¹ Die lage lonen ('de KPM was niet zulk een erg humane baas', schreef later de oud-marine-officier Vromans op grond van zijn jarenlange ervaring in Indië²) hadden zij in Indië steeds geaccepteerd, maar in Australië constateerden zij dat zeelieden van andere nationaliteit die hetzelfde werk deden, een hogere gage hadden of kregen. Dat laatste gold voor de Chinese opvarenden van andere schepen die tot staking waren overgegaan en die met steun van hun gezant bereikt hadden dat hun gage aan die van de Australische zeelieden was gelijkgesteld.

In de tweede helft van maart nam de ontevredenheid der Indonesiërs van dag tot dag toe. Zij wendden zich tot het kantoor van de KPM-agent te Sydney en vonden er geen gehoor voor hun verlangens, vermoedelijk omdat de man, die met werk overstelpt was, vreesde dat een belangrijke, in de oorlog toegestane loonsverhoging na de oorlog niet meer ongedaan kon worden gemaakt. Mede onder invloed van vertegenwoordigers van de *Seamen's Union of Australia* en vooral ook van de militante Australische *Waterworkers Union* (een vakbond van havenarbeiders waarin communisten een belangrijke rol speelden) kwam het tot weigeringen om uit te varen.³ Van der Plas, die de Indonesiërs in hun eigen taal kon toespreken, werd te hulp geroepen. 'Ik ben er', aldus zijn relaas, 'met heel veel moeite in geslaagd om die mensen, op een enkele uitzondering na, weer aan het varen te krijgen. Ik heb hun . . . gezegd dat er verbeteringen zouden worden ingevoerd, die dan ook volkomen gemotiveerd waren.'⁴ Van der Plas had evenwel geen enkele bevoegdheid om die toezegging te doen – de verbeteringen bleven dan ook uit. Het gevolg was dat op 1 april '42 een kleine zevenhonderd van de ca. tweeduizend Indonesische schepe-

¹ Getuige van der Plas, *Enq.*, dl. VIII c, p. 1393. ² A. G. Vromans: 'Notities bij het VIIIste verslag van de Enquêtecommissie' (z.j.), p. 222. ³ Er bevonden zich onder de Indonesische zeelieden enkelen die enig Engels konden spreken. ⁴ Getuige van der Plas, *Enq.*, dl. VIII c, p. 1393.